

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951
NR 2 (2015)

PROGRESS IN ECONOMIC SCIENCES

**CZASOPISMO NAUKOWE INSTYTUTU EKONOMICZNEGO
PAŃSTWOWEJ WYŻSZEJ SZKOŁY ZAWODOWEJ
IM. STANISŁAWA STASZICA W PILE**

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951

Progress in Economic Sciences

**Rocznik Naukowy Instytutu Ekonomicznego
Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica
w Pile**

Nr 2 (2015)

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją pierwotną

© Copyright by **Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej
im. Stanisława Staszica w Pile**

Piła 2015

p-ISSN 2300-4088
e-ISSN 2391-5951

Przygotowanie i druk:
KUNKE POLIGRAFIA, Inowrocław

Agnieszka BEZAK*

Ewolucja przekształceń organizacyjnych w sektorze rolno-spożywczym

Wstęp

Przemysł spożywczy w sektorze rolno-spożywczym jest ważną gałęzią gospodarki narodowej, której znaczenie ciągle rośnie, a jego udział w całkowitej produkcji i zatrudnieniu jest relatywnie wysoki w stosunku do innych sektorów gospodarki [Dolata i Hadryjańska, 2013, s. 187–196]. Jest to przemysł rozwojowy, niemniej jednak wciąż odstaje od najlepiej rozwiniętych w Unii Europejskiej. Piętnaście lat transformacji oraz kilkuletni okres dostosowania się do standardów Unii Europejskiej przyczyniły się do powstania nowego obrazu polskiego przemysłu spożywczego. W tym czasie dokonały się różne zmiany w strukturze przemysłu spożywczego [Urban, 2004]. W 2004 roku dotyczyło to struktur [Urban, 2004, s. 1–13]:

- ❑ własnościowych: występowała tu dominacja firm prywatnych, ich udział w produkcji żywności zwiększył się o ponad 95%;
- ❑ produkcyjnych: w przemyśle występowała oferta towarowa, która charakteryzowała się bogatszym asortymentem, nastąpiła poprawa handlowej atrakcyjności, podstawową cechą rozwoju sektora spożywczego był zwiększony stopień przetworzenia i udział wartości dodanej;
- ❑ podmiotowych: powstała płynna struktura firm, która sprzyjała konkurencji;
- ❑ branżowych: kosztem branż tradycyjnych rozwijał się sektor wtórnego przetwórstwa żywności.

Zróznicowana struktura wpływała i oddziaływała na konkurencyjność naszego sektora spożywczego na Wspólnym Rynku Europejskim. Przemysł spożywczy jest równorzędnym konkurentem dla producentów żywności w krajach Unii Europejskiej. Należy również pamiętać, że znaczenie naszego przemysłu jest większe, niż w pozostałych państwach członkowskich Unii Europejskiej [Mroczek, 2011, s. 94]. Omawiając zagadnienia dotyczące przemysłu spożywczego należy pod uwagę wziąć również perspektywę kształtowania się małych gospodarstw do końca 2050 roku, gdyż to one dostarczają często

* Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie.

surowiec dla zakładów przetwórczych. Wielu naukowców czy ekonomistów chciałoby zlikwidować te gospodarstwa, ale jest to niemożliwe, ponieważ utrzymują ludność, która w nich pracuje. W regionach południowo-wschodnich występuje najwięcej małych gospodarstw rolnych. Można sprawić by te gospodarstwa stały się tzw. wsiami mieszkaniowymi, byłyby wspierane finansowo i organizacyjnie, a w efekcie końcowym funkcjonowały jako publiczne miejsca pracy. Powstał więc problem związany z przyszłością małych gospodarstw. Można zapytać – czy powinny mieć charakter biznesowy, czy też powinny być utrzymywane ze środków socjalnych? Jeśli jednak postanowimy zlikwidować karłowate gospodarstwa rolne, wówczas rolnicy będą musieli szukać innych źródeł utrzymania [Firlej, Michna i Wierzbicki, 2011, s. 76–84].

Cel, obszar i metodyka badawcza

Na przestrzeni lat struktura organizacyjna sektora rolnego przeszła znaczne przekształcenia. Już w wieku XV zaczęły tworzyć się tzw. folwarki. Była to pierwsza forma organizacyjna polegająca na tym, że chłop był zobowiązany do świadczenia określonych prac na rzecz szlachty i nie otrzymywał z tego tytułu żadnej zapłaty. Szlachta dążyła do tworzenia nowych folwarków, a to z kolei powodowało zmiany w czynszach płaconych przez chłopów w gospodarkach pańszczyźnianych. Folwarki były nastawione na produkcję o dużej skali, powstawały one najczęściej blisko rzek albo przy dużych aglomeracjach miejskich. Szlachta coraz bardziej podwyższała pańszczyznę w celu zwiększenia swoich dochodów, prowadziła gospodarkę, która powiększała liczbę chłopów, powierzchnię areału w rolnictwie, liczbę budowanych fabryk. Wydobycie i zużycie większej ilości surowców przyczyniało się do zmniejszenia produkcji, innymi słowami takie postępowanie szlachty powodowało spadek wydajności produkcji w sektorze rolnym. W wieku XIX nastąpiło zniesienie pańszczyzny oraz nadanie chłopom na własność użytkowanych przez nich ziem, co przyczyniło się do zlikwidowania folwarków i tworzenia nowych gospodarstw kapitalistycznych. Również w tym okresie utworzyły się fortuny kościelne oraz fortuny magnatów świeckich. Nastąpił lepszy zbył plonów rolnych na rynku zewnętrznym, jak i na wewnętrznym, pomimo że w tym czasie następował spadek wartości pieniądza. Kolejną formą organizacyjną na ziemiach polskich były latyfundia magnackie, które w Polsce powstały w XVIII wieku. Charakteryzowały się one samowystarczalnością, należały do konkretnej osoby, a praca była w nich wykonywana przez chłopów pańszczyźnianych. Latyfundia były zorganizowane niemal jako osobne państwo. Powstawały także tzw. małe gospodarstwa włościańskie, których wielkość miała wystarczać do utrzymania rodziny i lepszego wykorzystania ziemi, co przyczyniało się do tego, że produkcja była wydajniejsza. W okresie zaborów na początku XIX wieku powstały spółdzielnie. Pierwszą taką spółdzielnię zało-

żył ks. S. Staszic pod nazwą „Hrubieszowskie Towarzystwo Rolnicze”, w której chłopci w sposób dobrowolny zaczęli prowadzić gospodarstwa, a członkostwo w niej umożliwiało podział dochodów. Najpierw kształcono w niej dzieci (chłopów), aby w późniejszym czasie mogły zastąpić w gospodarstwie swoich rodziców. W sektorze rolnym w Polsce będącym pod trzema zaborami, nastąpiły zmiany w wolności osobistej, prawie do użytkowania gruntów, jak i w wielkości z tego tytułu obciążeń. W okresie kapitalizmu powstawały karłowate, małorolne, średniorolne i wielorolne gospodarstwa, które były bardzo zadłużone, gdyż nie można było zaciągać wówczas kredytów, jednak były to gospodarstwa niezależne. W okresie międzywojennym w Polsce występował nadmiar siły roboczej, dlatego ludzie musieli szukać pracy poza rolnictwem i zaostrożono prawa dotyczące posiadania ziemi. Gdy nastąpił kryzys na polskie gospodarstwa rolne zostały nałożone podatki, chłopcy musieli częściej sprzedawać swoje produkty, co w efekcie doprowadziło do nadwyżki towarowej. W okresie dwudziestolecia międzywojennego nastąpiła zmiana struktury agrarnej [Firlej, s. 21–35].

Ewolucja form organizacyjnych w sektorze rolnym następowała celem zapewnienia potrzeb ludności, dzięki czemu gospodarstwa chłopskie z każdym wiekiem lepiej pełniły swe funkcje. Utworzone folwarki, latyfundia, małe gospodarstwa włościańskie i manufaktury oraz przedsiębiorstwa kapitalistyczne miały na celu przede wszystkim dostosować gospodarkę do potrzeb rynkowych [Firlej, s. 21–35]. Sektor rolno spożywczy wchodząc w proces transformacji, spotkał się z silnymi ograniczeniami mającymi charakter strukturalny i systemowy. Ograniczenia strukturalne i systemowe stały się barierami, które wywierały konieczność dostosowania się przemysłu spożywczego do wymogów gospodarki rynkowej. Miały one znaczący wpływ na jego stan w okresie pierwszej fazy transformacji. Ograniczenia strukturalne powodowały utrudnienia nowym podmiotom prywatnym do wejścia w branżę przetwórstwa spożywczego, a firmy, które już istniały kierowały się zasadą solidarności. Zmiana postaw przedsiębiorstwa na właściwe dla gospodarki rynkowej nie mogła być w tym sektorze łatwa i szybka. Mówiąc o ograniczeniach systemowych należy wymienić ograniczenia budżetowe i rynkowe [Woś, 1998], które również nie wpływały pozytywnie na rozwój. W okresie transformacji gospodarczej występował bardzo wąski i płytki asortyment towarów, mający niską jakość i sprzedawany w nieatrakcyjnych i niefunkcjonalnych opakowaniach. Stosowana była niska sprawność technologiczna procesów produkcyjnych, która charakteryzowała się między innymi wysokim zużyciem surowca na jednostkę wyrobu, czy występowaniem nadmiernego zużycia energii, paliwa czy też wody. Często występowały również ograniczenia finansowe związane z kształtowaniem cen, szczególnie urzędowych i regulowanych, subwencji eksportowej czy dopłat do cen do podstawowych produktów żywności. Ograniczenia te jednak miały łagodny charakter. Bariery te spowodowały, że przed przemysłem spożywczym stanął problem związany

z jego szybką i głęboką modernizacją oraz koniecznością przeprowadzenia zmian w organizacji i sposobie funkcjonowania przedsiębiorstw [Woś, 1998]. Jak piszą E. Rydz, I. Jażewicz: „przemiany w funkcjonowaniu przedsiębiorstw w nowych warunkach systemowo-ustrojowych polegały na przekształceniach własnościowych” [Rydz, Jażewicz, 1994]. Mówiąc o problematyce transformacji przemysłu, należy zauważyć w jaki sposób przebiegał proces prywatyzacji majątku, który miał wymiar nie tylko ekonomiczny ale również społeczny, ponieważ to koszty społeczne wpływały na przekształcanie się sektora publicznego w sektor prywatny. Zmiany w tej strukturze w przemyśle spożywczym były przede wszystkim ukierunkowane na rozwój sektora prywatnego, co wiązało się nie tylko ze zmianą wielkości przedsiębiorstwa, ale również z rolą i funkcją kapitału zagranicznego, które wpływały na tworzenie się nowej przestrzeni przemysłowej [Zioło, 1997]. Przykładem takim może być dawne województwo śląskie, które stanowi od 1999 roku część województwa pomorskiego. Podczas zmian systemowych województwo to cechowało się silną koncentracją miast, która opierała się na tradycyjnych gałęziach przemysłu (np. przemysł drzewny). Dokonując analizy województw w okresie transformacji gospodarczej możemy wyróżnić trzy etapy zmian struktur organizacyjnych w przemyśle spożywczym [Czapliński, 2006, s. 52–61]. W pierwszym etapie mieliśmy do czynienia ze szokiem systemowym, który miał miejsce w latach 1989–1992. Wyróżnić tu można:

- wzrost liczby przedsiębiorstw prywatnych jak również publicznych,
- szybki spadek produkcji przemysłowej,
- spadek zatrudnienia.

W drugim etapie nastąpiło przełamanie recesji (lata 1993–1997). Etap ten z kolei charakteryzował się:

- zmniejszeniem liczby zatrudnionych w przedsiębiorstwach publicznych,
- powstaniem nowych zakładów prywatnych,
- zwiększeniem zatrudnienia w sektorze prywatnym,
- wzrostem produkcji w sektorze prywatnym.

W ostatnim etapie transformacji nastąpił spadek liczby osób pracujących w przemyśle spożywczym, spowodowany między innymi prywatyzacją majątku państwowego i wystąpieniem spadku zatrudnienia w sektorze prywatnym. Etap ten nazywany jest często stagnacją, która rozpoczęła się w roku 1998, a jej skutki można było dostrzec dopiero w roku 2003 [Czapliński, 2006, s. 52–61].

Mówiąc o problemach związanych z transformacją struktur organizacyjnych w przemyśle spożywczym, należy pamiętać o takich elementach jak atrakcyjność inwestycyjna analizowanego województwa oraz napływ inwestorów. Elementy te powodują napływ zasobów: ludzi, informacji oraz środków pieniężnych. To dzięki nim następowały te przemiany.

Podsumowując, zarówno w województwie pomorskim, jak również w innych województwach, gdzie proces transformacji gospodarczej przebiegał dość

podobnie, należy wyróżnić jeden najważniejszy element, który najbardziej przyczynił się do zmian struktur organizacyjnych w przemyśle spożywczym, czyli restrukturyzację własnościową. W tym okresie nastąpiło też osłabienie miast, które pełniły rolę ważnych miejsc lokowania kapitału, dzięki czemu wzmocnił się ich potencjał produkcyjny.

Analiza struktur organizacyjnych w sektorze rolno-spożywczym

Struktury organizacyjne w przemyśle spożywczym są bardzo zróżnicowane, co sprzyja ich konkurencji. Zmiany struktury organizacyjnej przedsiębiorstw spowodowane były naciskami ze strony otoczenia zewnętrznego, jak również wzmacniane procesami globalizacji i integracją z Unią Europejską. Przyczyniły się one do znacznego wzrostu potencjału przemysłu spożywczego, poprawy jego efektywności oraz wzmocniły konkurencję na rynkach europejskich. Należy pamiętać, że przemysł spożywczy posiada zróżnicowaną strukturę, która przez kilkaset lat ulegała różnym przebiegom spowodowanym reformami gospodarczymi, procesami restrukturyzacyjnymi czy prywatyzacją. W przemyśle spożywczym w okresie panowania gospodarki centralnie planowanej mieliśmy do czynienia z jednostkami uspołecznionymi, natomiast przedsiębiorstwa państwowe posiadały monopolistyczną pozycję. Oprócz tego funkcjonowało wiele małych i średnich przedsiębiorstw, które działały na zasadach spółdzielczych [Firlej, Żmija, 2014, s. 44–45]. R. Urban zauważa, że w 1988 roku struktura przedsiębiorstw w tym sektorze była bardzo rozdrobniona, 60% z nich stanowiły zakłady rzemieślnicze, a 3,2% to przedsiębiorstwa państwowe i spółdzielcze. Włączenie polskiego rolnictwa do Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, przyczyniło się do wzrostu środków publicznych dla rolnictwa, co spowodowało m.in. poprawę sytuacji dochodowej w rolnictwie. Od samego początku w przemyśle spożywczym funkcjonowały nieduże i rozrzucone terytorialnie zakłady, których funkcjonowanie zależało od istniejącej bazy surowcowej, a dla niektórych zakładów było to bardzo ważne dla utrzymania swojej działalności. Ulokowanie zakładu spożywczego w pobliżu rynku zbytu oznaczało niższe koszty przechowania i transportu, a także zmniejszenie strat i ubytków nietrwałych towarów i lepsze dostosowanie podaży do popytu. Zakłady te mogły produkować żywność, która nie nadawała się do magazynowania i transportu.

W latach 2004–2007 Polska otrzymała 62 mld złotych na wzmocnienie swojej gospodarki żywności, co przyczyniło się do znacznego wzrostu sprzedaży produktów spożywczych na międzynarodowym rynku, rynku wspólnotowym oraz ich eksportu do krajów trzecich. Na przełomie 2007/2008 mieliśmy do czynienia ze światowym kryzysem finansowym, jednak Polska posiadała dodatni wzrost gospodarczy w czasie trwania tzw. masowej dekonjunkury na arenie międzynarodowej. W ostatnich dwóch dekadach przemysł spożywczy

w Polsce zaczął uczestniczyć w międzynarodowej wymianie gospodarczej, co zapewniło mu konkurencyjność na rynku europejskim [Firlej i Żmija, 2014, s. 47].

Zmiany struktury podmiotowej przebiegały etapami i można tu wyróżnić ich trzy etapy [Mroczek, 2011, s. 70]:

1. lata 2000–2003 – był to okres pogłębiania procesów restrukturyzacji oraz dostosowanie procesów do konkurencyjności na Wspólnym Rynku Europejskim; w tym okresie dominowała rozproszona działalność przemysłu spożywczego;
2. lata 2004–2007 – okres wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, nastąpiło ożywienie gospodarcze, w przemyśle pojawiły się procesy koncentracji oraz rozwijana była produkcja specjalistyczna;
3. lata 2008–2009 – w tym okresie na początku występował spowolniony rozwój gospodarczy (kryzys ekonomiczny), a potem jego ożywienie.

Zmiany te nie ominęły przedsiębiorstw, które dokonywały przekształceń prywatyzacyjnych, restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych, dzięki czemu stały się one bardziej konkurencyjne [Firlej, 2011]. Zmieniły się również struktury organizacyjne, ponieważ wejście do Unii Europejskiej zmusiło polski przemysł spożywczy do dostosowania się do jej wymogów. Polskie przedsiębiorstwa posiadają wymagane certyfikaty jakości mówiące o tym, że produkcja jest bezpieczna i zdrowa, ale niestety na rynku międzynarodowym konkurują one niską ceną i niskim kosztem wytworzenia żywności. Należy również zwrócić uwagę na strukturę podmiotów występujących w polskim przemyśle spożywczym, gdzie obecnie dominują małe i średnie przedsiębiorstwa, a tylko w paru branżach duże. Przedsiębiorstwa małe i średnie muszą zwiększyć wydajność produkcji oraz dbać o wyższą efektywność, aby sprostać wymogom unijnym.

Według I. Szczepaniak handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi był, jest i będzie najważniejszą częścią polskiej gospodarki [Szczepaniak, 2007]. Wejście polskiego przemysłu spożywczego do nowych struktur wspólnego rynku miało ogromne znaczenie dla kształtowania się konkurencyjności sektora żywności. Akcesja Polski do Unii Europejskiej przyczyniła się do rozszerzenia rynków zbytu i eksportu polskich produktów rolno-spożywczych [Dolata, Hadryjańska, 2013, s. 188–197]. Aby ocenić stopień konkurencji polskich przedsiębiorstw w przemyśle spożywczym, należy sprawdzić:

- środowisko przyrodnicze, jego stopień zanieczyszczenia i w jakim stopniu może być wykorzystane w rolnictwie;
- problemy organizacyjno-własnościowe, z uwzględnieniem struktury agrarnej,
- kierunki produkcji przemysłu spożywczego oraz częstotliwość tej produkcji,
- rozwój sektora usług,
- rozwój otoczenia rolnictwa.

W naszym kraju od kilkunastu lat występują dogodne warunki klimatyczne, które sprzyjają gospodarce Polski. Jako pozytywny aspekt, który korzystnie wpływa na przemysł spożywczy można wymienić dużą liczbę ludności rolniczej. Niestety nadal mamy do czynienia z niewielką liczbą zatrudnionych w rolnictwie i zróżnicowaną liczbą osób zamieszkującą dany teren. Na wsi mamy do czynienia z bezrobociem jawnym i ukrytym. Jeśli chodzi o zasoby siły roboczej w przemyśle spożywczym, to posiadamy ich wystarczającą ilość. Umożliwiają one kształtowanie kierunków produkcji i ich pracochłonności. Na rozwój naszego sektora rolnego wpływa infrastruktura techniczna, a rozbudowa tego czynnika jest także finansowana przez Unię Europejską. Polskie przedsiębiorstwa tworzą produkty, które są zdrowe i bezpieczne oraz spełniają wszystkie wymagalne poziomy jakości. To dzięki wstąpieniu do Unii Europejskiej staliśmy się w Europie krajem konkurencyjnym w sektorze rolnym, do czego przyczyniło się prowadzenie wspólnej polityki rolnej [Firlej, s. 164–175]. Integracja Polski z Unią Europejską przyczyniła się też do unowocześnienia przedsiębiorstw w sektorze rolnym oraz zlikwidowała bariery handlowe. Należy pamiętać, że jednym z uwarunkowań, które świadczy o poziomie rozwoju struktury organizacyjnej przedsiębiorstw w przemyśle spożywczym, nie uwzględniając podziału branż i sektory, jest jakość, a także nowe technologie, czy szeroka oferta [Sopińska, 2009, s. 41–49]. Działania promocyjne wpływają z kolei na wizerunek firmy, zaufanie klientów i ich przywiązanie. Klienci coraz częściej zwracają uwagę na lojalność, terminowość dostaw czy procesy ekologizacji produkcji [Dolata i Hadryjańska, 2013, s. 188–197].

Podsumowanie i wnioski

Podsumowując, przemysł spożywczy przez ostatnie 20 lat przeszedł znaczne przeobrażenie w obszarze struktur organizacyjnych. Stał się jedną z branż, która bardzo szybko odrodziła się w fazie transformacji ustrojowej, stając się jednocześnie ważnym stymulatorem wzrostu gospodarczego. Dzięki stałemu rozwojowi technicznemu, technologicznemu i organizacyjnemu Polska stała się nowoczesnym i innowacyjnym europejskim producentem żywności. Należy zauważyć, że:

- ❑ Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej nie wywołało gwałtownych zmian struktur organizacyjnych w przemyśle spożywczym. Zmiany nastąpiły w strukturze podmiotowej przemysłu spożywczego, powrócono także do procesów koncentracji produkcji, a struktury polskiego i unijnego przemysłu spożywczego w dekadę po akcesji są podobne do siebie.
- ❑ Powszechnie przyjmuje się, że proces transformacji sektora państwowego został zakończony, niemniej jednak wciąż zauważalne są procesy

modernizacji i konsolidacji przedsiębiorstw przy znaczącym współudziale zagranicznego i krajowego kapitału.

- Procesy globalizacji i wstąpienie do Unii Europejskiej przyczyniły się do tego, że nasza gospodarka jest otwarta na konkurencję zewnętrzną, dzięki czemu został uruchomiony proces internacjonalizacji podmiotów gospodarczych. Widoczna jest znacząca rola korporacji transnarodowych a zmniejsza się znaczenie firm małych, mikro i średnich, które posiadają niewielkie zdolności do pokonywania pozaekonomicznych barier wejścia i uczestnictwa w Wspólnym Rynku Europejskim.

Bibliografia

- CZAPLIŃSKI P., 2006, *Wpływ procesów transformacji na lokalne struktury przemysłu na przykładzie byłego województwa śląskiego*, Prace Komisji Geografii Przemysłu, Warszawa-Kraków, nr 9.
- FIRLEJ K., 2011, *Konkurencyjność przemysłu spożywczego w aspekcie danych finansowych spółek należących do indeksu WIG-Spożywczy [w:] Teraźniejszość i przyszłość polskiego sektora rolno-spożywczego*, Program Wieloletni 2011–2014 „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków, „Nowe Życie Gospodarcze” 2011, nr 10.
- FIRLEJ K., 2011, *Formy organizacyjne zagospodarowania ziem polskich na przestrzeni wieków*, http://www.kpsw.edu.pl/menu/pobierz/RE4/21_firlej.pdf, dostęp: 10.04.2015.
- FIRLEJ K., 2010, *Ocena konkurencyjności i szans rozwoju przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego w warunkach unijnych*, <http://www.kpsw.edu.pl/menu/pobierz/RE3/13Firlej.pdf>, dostęp: 10.04.2015.
- FIRLEJ K., MICHNA W., WIERZBICKI K., 2011, *Wybrane problemy wizji rozwoju wsi i rolnictwa w pierwszej połowie XXI wiek*, Program Wieloletni 2011–2014, Wyd. Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.
- FIRLEJ K., ŻMIJA D., 2014, *Transfer wiedzy i dyfuzja innowacji jako źródło konkurencyjności przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w Polsce*, Wyd. Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- HADRYJAŃSKA B., DOLATA M., 2013, *Konkurencyjność przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego*, Wydawnictwo Uniwersytet Przyrodniczy, Poznań.
- MROCZEK R., 2011. *Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego (1) [w:] Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej*, Program Wieloletni 2011–2014, wyd. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa, nr 4.

- RYDZ E., JAŻEWICZ I., 1994, *Przemiany struktury gałęziowo-przestrzennych przemysłu województwa śląskiego w zmieniających się warunkach gospodarowania*, [w:] *Zachowanie przestrzenne przemysłu w zmieniających się warunkach gospodarczych*, ZIOŁO Z. (red.), Wydawnictwo Naukowe WSP, Warszawa-Kraków.
- Sopińska A., 2009, *Czynniki konkurencyjności polskich przedsiębiorstw* [w:] *Konkurencyjność jako determinanta rozwoju przedsiębiorstw*, Łódź.
- SZCZEPANIAK I., 2007, *Competitiveness of the Polish Food Sector after the accession to the European Union*, Wyd. The Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute, Warszawa. <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/7802/1/sp07sz01.pdf>, (dostęp: 01.04.2015).
- URBAN R., *Polski przemysł spożywczy w Unii Europejskiej – konkurencyjność i szanse rozwojowe*, wyd. IERiGŻ-PIB, Warszawa, <http://www.warsztaty.wnr.edu.pl/10/sesjanauk/referatyucz/urban.pdf>, dostęp: 13.03.2015.
- URBAN R. (red.), 2004, *Przemiany przemysłu spożywczego w latach 1988–2003*, wyd. IERiGŻ, Warszawa, nr 121.
- WOŚ A., 1998, *Rolnictwo polskie w okresie transformacji systemowej*, [w:] „*Problemy integracji rolnictwa*” 1/99 [nr 13], Warszawa.
- ZIOŁO Z., 2000, *Problemy transformacji struktur przemysłowych w procesie przechodzenia do gospodarki rynkowej*, [w:] *Problemy transformacji struktur przemysłowych w procesie przechodzenia do gospodarki rynkowej*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Warszawa-Kraków, nr 1.

Streszczenie

Celem artykułu było zbadanie w jaki sposób struktury jednostek organizacyjnych w sektorze rolno-spożywczym kształtowały się na przestrzeni wieków i w jaki sposób wstąpienie Polski do Unii Europejskiej wpłynęło na ich funkcjonowanie. Dokonując przydatności struktur organizacyjnych oceniono także stopień konkurencyjności sektora rolnego.

Słowa kluczowe: przemysł spożywczy, struktury organizacyjne, konkurencyjność

The evolution of organizational transformations in the agri-food sector

Summary

The purpose of the article was to test how the structure of organizational units in the food industry developed over several years and how Polish accession to the European Union has affected these structures. By making the usefulness of organizational structures, we also take into account the degree of competitiveness of the agricultural sector.

Key words: food industry, organizational structure, competitiveness

Эволюция организационных преобразований в аграрно-продовольственном секторе

Краткое изложение

Целью статьи было проведение анализа способа формирования структур организационных единиц в аграрно-продовольственном секторе на протяжении веков, а также, каким образом вступление Польши в Европейский Союз повлияло на их функционирование. При осуществлении анализа применимости организационных структур была также дана оценка степени конкурентности агросектора.

Ключевые слова: продовольственная промышленность, организационные структуры, конкурентность

JEL: J43